

SPOORZOEKER

MAGAZINE OVER HET NATUURBELEID IN VLAANDEREN - JAARGANG 7 - APRIL 2013 - WWW.NATUURENBOS.BE
AFGIFTEKANTOOR 8400 OOSTENDE - ERKENNINGSNUMMER 708746 - PB-NUMMER 3/11

**VETERAANBOMEN
MEER DAN OUDE
KNARREN**

**ALS EEN VIS
IN DE SCHELDE**

**BIRD CONTROL UNIT
OP PATROUILLE**

Agentschap voor
Natuur en Bos

11 MARKETING EN NATUUR: WATER EN VUUR?

20 ONBEKEND EN BEDREIGD: DE VETERAANBOOM

24 EEN MIKADO VAN ONTSPANNING

- 6 Als een vis in de Schelde
- 14 Op patrouille met de Bird Control Unit
- 30 Rock Werchter en baron maken ontbossing goed
- 32 "Wie houdt de nieuwe woestijnen tegen?"

RUBRIEKEN

- 3 Seizoen in beeld
- 4/34 Spoorzoeker kort
- 10 Panorama
- 18 Centerfold
- 23 Soort in beeld
- 27 Licht op groen: Domein Ravels

ABONNEER JE OP SPOORZOEKER!

Krijg jij Spoorzoeker graag elke drie maanden gratis in de bus? Dat kan! Mail je adresgegevens naar spoorzoeker@vlaanderen.be met vermelding 'Spoorzoeker'.

KIJK EENS HOE MOOI HET IS!

'De natuur vraagt erom.' Die slogan vormde de baseline van een opgemerkte campagne die een bekend automerk lanceerde om schone truckmotoren te promoten. Het bijhorende filmpje toont hoe de reclamemakers nieuwsgierige dieren een pootafdruk op canvas ontfaatsen, om daar huizenhoge reclameposters mee uit te tekenen. Bedreigde diersoorten laten figureren in reclamespots: sinds een doddige ijsbeer het tot vaste mascotte van Coca Cola schopte, zijn marketingbureaus er lang niet vies van. Moeten we het onethisch vinden dat merken de natuur voor hun kar spannen? Of is het tonen van de natuur in al haar pracht en praal af en toe wél verantwoord – al is het maar om mensen gevoelig te maken voor de waarde ervan?

Als we de commerciële drijfveren links laten liggen, kan de natuursector misschien meer leren van de reclamejongens dan we zouden denken. Dat stelt een Nederlandse NME-deskundige in deze *Spoorzoeker*. De simpele boodschap 'Kijk eens hoe mooi het is!' is zoveel krachtiger dan te blijven hameren op de gevolgen van de klimaatwijziging, zegt hij. De rest komt vanzelf.

De natuur heeft veel te winnen bij een positief verhaal: vanuit het natuurbeleid kunnen we het daarmee alleen maar volmondig eens zijn. Deze lente-editie staat daarom opnieuw bol van beloftevol nieuws én beelden die smaken naar meer en betere natuur. De waterkwaliteit van de Schelde gaat erop vooruit en de vissen leven op. Het Sigmaplan, het ambitieuze project voor meer waterveiligheid en natuur langs de Schelde, betekent pure *bonanza* voor Europees beschermde soorten. Een koppel grutto's en een sprookjesachtig elzenbroekbos zijn daar het levende bewijs van.

Om promotie te voeren voor zichzelf heeft de natuur iconen nodig. In deze *Spoorzoeker* is die rol weggelegd voor de oudste bomen van Vlaanderen: krasse oudjes die ecologisch heel waardevol zijn. En omdat we geloven dat de natuur meer hel-den nodig heeft, verwennen we je voortaan in elke *Spoorzoeker* met een heldenportret. De noordse stern bijt als kilometerkampioen de spits af.

Vergeet zeker niet om de natuur ook in het echt te gaan bewonderen. Het Muziekbos, Kluisbos, Meerdaal- en Zoniënwood vergasten je op een mikado van ontspanning. Het domein Ravels in de Kempen rolt een nieuwe groene loper voor je uit. En op 26 mei is het de Dag van het Park.

De natuur maakt elke lente-editie uniek, geniet ervan!

Marleen Evenepoel
Administrateur-generaal ANB

COLOFON Spoorzoeker is het magazine van het Agentschap voor Natuur en Bos. Verantwoordelijke uitgever en hoofdredacteur: Dirk Bogaert, directeur Communicatie. Realisatie: Pantarein. Redactieadres: Koning Albert II-laan 20 bus 8, B-1000 Brussel, tel. 02 553 81 13, spoorzoeker@vlaanderen.be. Werken mee aan dit nummer: Dirk Bogaert, Maria Bosmans, Magali Bourdeau, Jan Breine, Karlien Claeys, Xavier Coppens, Johan Cosijn, Wim Dauwe, Yves Decuypere, Liesbet De Keersmaecker, Bart De Koning, Wim De Maeyer, Evelien de Munter, Guy de Villenfagne de Vogelsanck, Carolien De Wilde, Patrick Engels, Jan Geeraerts, Lily Gora, Tom Goris, Jop Hermans, Stefanie Holvoet, Filip Hubin, Patrick Huvenne, Rosetta Iannicelli, Tom Joye, Bart Lasuy, Tom Linster, Tom Maris, Bart Meuleman, Paul Meulemans, Lieven Nachtergale, Katelijne Norga, Lesley Peeters, Sarah Roggeman, Jan T'Sas, Jef Vaes, Regine Vanallemeersch, Bart Van der Aa, Guillaume Van der Stighelen, Bernard Van Elegem, Yo Van Saet, Marie-Laure Vanwanseele, Raf Vanweddingen, Gustaaf Verswijver, Anneleen Wachters, An Wouters. De meningen die derden in dit magazine vertolken, vallen buiten de verantwoordelijkheid van het ANB.

VECHTJASSEN

Als straaljagers scheren twee grutto's door het luchtruim achter elkaar aan. Met hun luide roep proberen ze elkaar de stuipen op het lijf te jagen. De twee mannetjes zijn verwikkeld in een fanatiek gevecht om het beste plekje in de graslanden van de Kalkense Meersen. De sterkste van de twee verwelkomt er straks een vrouwtje. Dan kunnen ze aan hun liefdesnest beginnen.

De Kalkense Meersen zijn een historisch meersengebied niet ver van Gent. In het kader van het Sigmaphan krijgt de Schelde hier een betoverend natuurgebied van bijna duizend hectare. Door het water meer ruimte te geven is de regio rond Wetteren, Wichelen, Laarne en Berlare beter beschermd tegen overstromingen. Graslanden, bloemenweiden, rietlanden, stukjes moerasbos en open water wisselen elkaar hier straks af. Een feest voor tal van zeldzame planten en dieren, ook voor de grutto.

DE EENBLOEMIGE ZEEKRAAL IS TERUG!

De eenbloemige zeekraal duikt weer op. In september 2012 vond Marc Leten van het ANB enkele exemplaren van het uitgestorven plantje in het Zwin. Opmerkelijk, want het werd daar nooit eerder gespot. In 1936 werd de plant voor het laatst in België gezien; in Zeeland verdween die in 1986 van de radar.

De zeekraal behoort tot een geslacht van zoutverdragende succulenten. Je vindt de plant vooral in de buurt van slikken en schorren. Er bestaan verschillende soorten zeekraal, maar de eenbloemige is de zeldzaamste. Die tref je alleen in een beperkt aantal West-Europese kustgebieden aan. Om te weten of je echt te maken hebt met de eenbloemige zeekraal, haal je er best een specialist bij.

© Ward Vercruyse

© Wilda - Lars Soerink

WELKOM WOLF

Het zijn drukke tijden voor de wolf: na zijn herovering van Frankrijk en Duitsland plant hij nu ook een comeback in België en Nederland. Eeuwen geleden trof je wolven vaak aan in onze streken. Halverwege de 19de eeuw verdwenen ze echter uit de Lage Landen. Maar nu lijkt het tij te keren voor de Europees beschermde viervoeter. Onlangs werd een wolf gespot in de buurt van Gedinne in de Ardennen. De kans bestaat dat er binnenkort meer wolven zullen opduiken. Maar wat moet je doen als je oog in oog staat met een wolf? En welke mythes mag je geloven? Je ontdekt het op de website www.welkomwolf.be van Landschap vzw.

ANB GEEFT GROENPROJECTEN DUWTJE IN DE RUG

Via 'Groen in de Stad' wil het ANB steden en gemeenten stimuleren om hun openbare ruimte te vergroenen. Daarom lanceerde het ook in 2012 een oproep voor creatieve groenprojecten.

Dertien steden en gemeenten dienden een project in. Daaruit werden vijf laureaten geselecteerd, die elk 50.000 euro krijgen. In Genk wordt het verwaarloosde Lourdeskapelbergpark heringericht tot een aantrekkelijk buurtpark. Antwerpen krijgt een nieuwe groenpool vlak bij de stadskern: op het scharnierpunt tussen stad en haven komt het Droogdokkenpark, een vernieuwend grootstedelijk park. In Lokeren waait een frisse wind door de vroegere fabriekssite van Hoedhaer, waar binnen het stadsvernieuwingsproject ook ruimte is voor natuurlijk en avontuurlijk groen. Brugge kiest er dan weer voor om een voormalige schietstand in te richten als buurtpark, mét uitkijkplatform en loopbrug. Tot slot zet Liedekerke bij de herinrichting van het station ook het nodige groen op de rails. Vanuit dat station kun je straks de natuur van nabij beleven.

WILD VAN DIEREN

Welk geheimzinnig schepsel waart rond in de Ardennen? Wil je weten hoe een bever een dam bouwt van meer dan twee meter hoog? Of ga je liever mee op speurtocht naar de mysterieuze wilde kat? Stem dan zaterdagavond af op *Wild van dieren* (VTM). Staf Coppens trekt eropuit met een team van vijf dierenexperten, onder wie Geert Beckers van het ANB. Samen gaan ze op zoek naar de strafste dierenverhalen ter land, ter zee en in de lucht, en soms zelfs in de riolen van Brussel. *Wild van dieren* wordt gemaakt in samenwerking met het ANB en Natuurpunt.

INVESTEREN IN GROEN LOONT!

De Dag van het Park op zondag 26 mei heeft een duidelijke boodschap voor alle bezoekers: 'Invester in groen, winst verzekerd!' Het klinkt wat gewaagd in volle crisistijd, maar de Dag van het Park roept dit jaar op om te investeren in groen. Want dat rendert altijd. Het ANB bracht in een wetenschappelijk rapport alle voordelen van groen in kaart en de oogst is indrukwekkend. Groen maakt ons gezonder, gelukkiger, rijker en zelfs socialer. Geen belegging of spaarboekje kan daaraan tippen!

Op de Dag van het Park gaat ook *Epic* in première. In de nieuwe Pixar-film belandt een meisje in een groot woud. Ze moet daar samen met de woudmannen allerlei gevaren overwinnen. *Epic* gaat over het belang van natuur en past perfect in het plaatje van de Dag van het Park. Een samenwerking lag dus voor de hand. Wie op 26 mei een van de *Epic*-tekeningen inkleurt, maakt kans op gratis tickets voor die wondermooie film!

Alle info vind je op www.dagvanhetpark.be.

BEES NETWERKT VOOR NATUUR

Zuiver drinkwater, schone lucht, hout, klimaatregeling, ... de natuur werkt zich uit de naad voor onze gezondheid en ons welzijn. Die ecosysteemdiensten die de natuur levert, winnen aan belang, ook in ons land. Het project Belgium Ecosystem Services of BEES werd in 2009 opgericht om het onderzoek naar ecosysteemdiensten in België te stimuleren. Na afloop van dat project werd ook een heuse BEES-community opgericht. Daarin bundelen wetenschappers, beleids mensen, bedrijven en ngo's hun krachten om het gebruik van ecosysteemdiensten nog meer te stimuleren.

Meer info: www.beescommunity.be

NIEUWE WEBSITE ZONIËNWOOD ONLINE!

Het Zoniënwoud heeft een nagelnieuwe website: www.zonienwoud.be. Je vindt er alle info over de mooiste wandel- en fietsroutes, spannende bosspelen, mythes en legendes van het woud, de onthaalpoorten, het rijke planten- en dierenleven, ... Kortom, alles wat je nodig hebt om die 4.400 hectare natuurpracht te ontdekken! Via www.zonienwoud.be leer je ook hoe je zelf de handen uit de mouwen kunt steken om het woud te helpen versterken. Maar je kunt ook meebouwen aan de website door foto's te uploaden, je verhalen over het woud te posten of een zelf uitgestippelde trektocht online te zetten.

Kijk snel op www.zonienwoud.be!

ALS EEN VIS IN DE SCHELDE

Er zwemt weer meer vis in de Zeeschelde én verloren gewaande soorten hebben er hun plaats heroverd. Dat is vooral te danken aan de betere waterkwaliteit van dat stuk Schelde tussen Gent en de grens met Nederland. Maar vissen hebben nog meer op hun verlanglijstje staan. Jan Breine van het INBO: “Vissen hebben een rivier nodig met een rijk arsenaal aan leefgebieden.”

Van de jaren 1960 tot 1990 was de Zeeschelde tussen Gent en Antwerpen zo goed als dood. Enkel bacteriën voelden zich nog thuis in het water. Bacteriën breken de vervuilende stoffen in de Schelde af, maar gebruiken daarbij zowat alle zuurstof die in het water aanwezig is. En zuurstofarm water betekent de doodsteek voor vissen.

Sinds de jaren 1990 gaat het aantal vissoorten in de Zeeschelde – het deel van de Schelde tussen Gent en de Nederlandse grens – er gelukkig met grote sprongen op vooruit. Tussen 1991 en 2008 telden onderzoekers van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) en de KU Leuven in totaal 71 vissoorten in de Zeeschelde. De reden van die heropleving is niet ver te zoeken: steeds meer afvalwater wordt gezuiverd vooraleer het in de Zeeschelde vloeit. De kwaliteit van het Scheldewater en het zuurstofgehalte verbeteren zienderogen.

SLIK EN SCHOR

Verkeren de Schelde en haar bewoners nu in topconditie? Zo goed gaat het ook weer niet met de Scheldenatuur, reageert **Jan Breine** van het INBO. “Er zijn wel meer vissoorten, maar we missen nog een paar belangrijke inheemse soorten zoals de steur, zalm, kwabaal en kroeskarper, om er maar enkele te noemen. De huidige aantallen zijn bo-

vendien nog altijd klein in vergelijking met de vispopulaties die een eeuw geleden in de Schelde zwommen.” Wat hebben vissen dan nog meer nodig om écht te floreren?

“Ook leefgebieden zijn cruciaal. De laatste honderd jaar hebben we zwaar ingegrepen in het Schelde-estuarium en zijn getijdenwerking. De havens, steden en landbouw namen steeds meer leefgebied in. De vaargeul werd uitgebaggerd en rechtgetrokken, zodat schepen vlot naar de havens van Antwerpen en Gent konden varen. Waar de rivier vroeger de ruimte had om te stromen én overstromen, zijn nu woningen, havengebied of akkers. Waardevolle habitats zoals slikken en schorren en ondiepe luwten hebben plaatsgemaakt voor een rechte en diepe waterloop. Daarmee zijn ook de typische leefplekken die vissen nodig hebben, verloren gegaan. In slikken vinden ze een overvloed aan voedsel en schorren zijn voor sommige vissen de ideale plek om zich voort te planten. Samen met de habitats zijn ook de vissen verdwenen die die habitats nodig hebben.”

SCHELDE KRIJGT MEER RUIMTE

Gelukkig krijgt de Scheldenatuur eerherstel dankzij het Sigmaplan. Dat is een grootscheepse operatie die Vlaanderen beter beveiligt tegen overstromingen. Op strategisch gekozen

plaatsen geven Waterwegen en Zeekanaal NV (W&Z) en het ANB, de initiatiefnemers van het Sigmaplan, de Schelde en haar zijrivieren weer speelruimte. **Wim Dauwe** van W&Z: “Als een hevige storm op zee samenvalt met een springtij, ontstaat een stormvloed. Het waterpeil op de Schelde stijgt dan extreem. De Schelde krijgt ook nog het regenwater uit de bovenstroomse gebieden te verwerken. Om in zo’n situatie overstromingen te voorkomen geven we de Schelde meer speelruimte. Dat doen we door overstromingsgebieden aan te leggen, of door stukken polder terug te geven aan de rivier.”

PURE WINST

Die zorg voor waterveiligheid spoort wonderwel met de natuurdoelen die Vlaanderen moet bereiken. De maatregelen van het Sigmaplan zijn voor de natuur pure winst, beklemtoont **Lieven Nachtergale** van het ANB. “Door in bepaalde polders de getijden opnieuw ruimte te geven, stimuleren we de ontwikkeling van getijdennatuur. Dat type habitat moet Vlaanderen in stand houden in het kader van Natura 2000, het Europese netwerk van beschermde natuurgebieden. Met het Sigmaplan komen er honderden hectaren slikken en schorren bij. Voor de vissen én vogels is dat schitterend nieuws.”

DE SCHELDE ZUIVERT ZICHZELF

Slikken en schorren zijn voor vissen niet alleen plekken waar ze voedsel zoeken en zich voortplanten. Ze hebben nóg een belangrijke functie: slikken en schorren zuiveren het water op natuurlijke wijze. **Tom Maris** van de Universiteit Antwerpen: “Een gezonde rivier is de beste natuurlijke waterzuivering die je je kunt indenken. Die zelfzuiverende werking van de Schelde is de laatste jaren gedeeltelijk hersteld. Slikken en schorren spelen een belangrijke rol bij het verwijderen van stikstof uit het water. En dat is precies een van de stoffen die nog in te hoge concentratie in de Schelde aanwezig zijn.”

“Silicium is dan weer een nuttig element, waarvan er doorgaans te weinig in het Scheldewater zit. Kiezelwieren hebben het nodig om hun skelet op te bouwen.

Kiezelwieren maken deel uit van het plankton, dat zich helemaal onderaan de voedselpiramide bevindt. Vissen vormen de op één na laatste schakel van de voedselketen: ze zijn dus sterk afhankelijk van de rest van de keten om te overleven. Slikken en schorren zorgen voor een gezond watersysteem. En dat is de ideale kraamkamer voor vissen.”

ZWARE METALEN ZIJN DOMPER VOOR WATERKWALITEIT

Hoewel de Schelde heropleeft, is dat nog geen reden tot trompetgeschal. Zware metalen blijven immers de waterkwaliteit van onze grootste rivier hypothekeren, zegt Tom Maris. “In de jaren 1960 tot 1980 zijn tonnen zware metalen in de Schelde terechtgekomen. Een groot deel van die vervuiling werd opgeslagen in de sedimen-

ten. Nu de Schelde weer zuurstofrijk is, treedt er een chemische reactie op, waardoor de concentratie aan zware metalen in het water opnieuw stijgt.”

“Bodemdiertjes nemen die vervuiling op en geven ze door in de voedselketen. Dat noemen we bioaccumulatie. Er mag dan wel meer vis zitten in de Schelde, de kwaliteit ervan is soms ondermaats. Vooral vette vis als paling, die veel in het vervuilde sediment vertoeft, is zwaar besmet en zeker niet voor consumptie geschikt.”

Wil je meer weten over het nut van getijdennatuur? Lees de brochure *Getijdennatuur: onschatbare natuur*. Die vind je op www.sigmaplan.be of kun je aanvragen bij evelien.demunter@lne.vlaanderen.be.

DE COMEBACK VAN DE FINT, SPIERING EN RIVIERPRIK

FINT: SPECTACULAIR PAAIRITUEEL

Het INBO onderzoekt elk jaar welke vissoorten in de Schelde voorkomen. Naast jonge spiering, haring, zeebaars en snoekbaars troffen de onderzoekers vorig jaar ook jonge fint aan. Dat toont aan dat een aantal soorten zich opnieuw voortplant in de Zeeschelde. Net als de spiering groeit ook de fint op in zee en plant zich voort in zoet water. Je vindt hem langs bijna alle kusten van Europa. Door de bouw van dammen en zee-weringen, watervervuiling en kanalisering is de fintpopulatie in veel Europese riviersystemen verdwenen of flink achteruitgegaan in 1900-1970.

In mei en juni trekken finten in scholen de rivieren op (lokaal worden ze ook ‘meivis’ genoemd). Ze paaien in luwe delen van de rivier, waar de getijdenwerking zich niet meer laat voelen. Als je geluk hebt, kun je paaiende finten spotten: het opspattende water verradt hun plannen. Ze zwemmen in rondjes aan het wateroppervlak en laten daarbij hun zaad los. Plots draaien de vissen zich zijdelings en zwiepen ze hevig met hun staart. Spektakel verzekerd!

© Vilda - Yves Adams

VISTRAP IN KASTERLEE LOODST VISSSEN VOORBIJ STUWEN

De Kleine Nete was een tiental jaar geleden nog een onoverkomelijke hindernis voor migrerende vissen. Vijf knelpunten verhinderden de doorgang. De Vlaamse Milieumaatschappij (VMM) werkte die barrières één voor één weg, met steun van het ANB en het Visserijfonds.

Heel wat vissen migreren in de loop van hun leven van de ene plaats naar de andere, op zoek naar voortplantings-, overwinterings- en voedselplekken. Maar in sommige waterlopen verhinderen stuwen en watermolens de vrije migratie van vissen. Dat brengt hun natuurlijke levensloop in het gedrang.

Met de bouw van een vistrap aan de stuw van Kasterlee eind vorig jaar is het laatste obstakel op de Kleine Nete opgelost: vissen kunnen nu weer vrij migreren. Beschermde vissoorten als de kleine modderkruiper, rivierdonderpad en beekprik, en zeldzame vissen als de kopvoorn en serpelving zien hun leefgebied fors aangroeien.

De Kleine Nete is een hotspot van biodiversiteit. Hoe dat komt? De rivier maakt deel uit van het Scheldebekken; de getijdeninvloed is voelbaar tot in Grobbendonk. Dat zorgt voor een zoetwatergetijdensysteem, uniek in Europa. Ook de overgang van landduinen naar riviervallei levert een ruime variatie aan leefgebieden op. Om de natuurwaarden van de Kleine Netevallei te bewaren werden grote delen aangeduid als Natura 2000-gebied.

© Vilda - Rellin Verlinde

SPIERING: KANNIBAAL VAN DE SCHELDE

Sinds kort komt de spiering in groten getale voor in de Zeeschelde. Hij groeit op in zout water en trekt landinwaarts om te paaïen. In de Schelde gaat de spiering in het begin van de lente stroomopwaarts op zoek naar een geschikt plekje om eitjes af te zetten. Op een diepte van 0 tot 17 meter legt de vis tot 40.000 lichtgele eieren.

De larven eten vooral plankton, maar zodra ze volgroeid zijn, doen spieringen zich tegoed aan andere vissen zoals de kleine haring en baars. Zo nu en dan deinst die kannibaal er niet voor terug om een andere spiering naar binnen te spelen. Zelf is hij een gegeerde prooi voor tal van vissen en vogels.

© Vilda - Rellin Verlinde

RIVIERPRIK: PARASIEET MET SCHERPE TANDJES

De rivierprik is geen echte vis, maar behoort tot de familie van rondbekken. Hij leeft het grootste deel van zijn leven, zo'n drie à vier jaar, als larve ingegraven in de bodem van rivieren. Na zijn metamorfose tot volgroeide prik trekt hij naar zee. Daar hecht hij zich met zijn scherpe tandjes vast aan vissen zoals zalm, makreel en kabeljauw. Als parasiet leeft hij van het bloed van die vissen. Maar rivierprikken happen soms ook hele stukken vlees uit levende of dode zeedieren.

In het voorjaar trekken rivierprikken naar ondiepe, snelstromende beekjes om zich voort te planten. Het mannetje maakt een nestkuil door stenen en grind te verplaatsen. Daarin worden de eieren afgezet op grind, kiezels of stenen. Kort na de paai sterft de rivierprik.

PANORAMA

GLUREN BIJ DE BUREN

VERENIGDE STATEN

Twitterwolf zoekt lief

Wolven op zoek naar een lief zijn doorzetters. In Denemarken liep er onlangs eentje rond die 850 kilometer achter de kiezen had. In de Verenigde Staten heeft de grijze wolf Journey zelfs al 4.800 kilometer afgelegd. Hij trok van Oregon naar Californië, waar al bijna een eeuw geen wolven meer leven. Hij vond er dus ook geen vrouwtje, helaas. De Amerikanen leven mee met Journey. Hij heeft een account op Twitter (@wolfOR7), zit op Facebook én heeft een eigen website. Volgens de laatste berichten zou Journey stilaan heimwee krijgen en aan de terugtocht naar Oregon begonnen zijn. Misschien heeft hij daar meer geluk?

CHINA

Hoogste nationaal park ter wereld

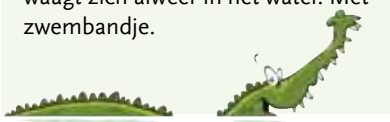
China is een land van records. Onlangs kreeg het er nog eentje bij. Het mag zich nu de trotse bezitter noemen van het hoogst gelegen nationaal park ter wereld. Het Qomolangma National Park is even groot als Tsjechië en ligt in de Tibetaanse regio Shigatse, dicht bij de grens met Nepal. Het gebied strekt zich uit over 78.000 vierkante kilometer op het dak van de wereld. Het park heeft vijf bergen van meer dan 8.000 meter en nog tien bergen van 7.000 à 8.000 meter.

VERENIGDE STATEN

Alligator krijgt nieuwe staart

Een alligator uit het Amerikaanse Phoenix, die het koosnaampje 'Mister Stubbs' kreeg, mag zich gelukkig prijzen: sinds kort heeft hij een nieuwe staart. Acht jaar geleden verloor hij zijn staart tijdens een gevecht met een veel grotere soortgenoot. Daardoor was hij gedoemd om aan land te blijven, want zwemmen zonder staart lukte niet. Nu hebben reptielspecialisten hem een handje geholpen: speciaal voor hem ontwierpen ze een rubberen prothesestaart. Het is nog even wennen, maar Mister Stubbs waagt zich alweer in het water. Mét zwembandje.

ARGENTINIË

Ecodorpen: anders wonen

Steeds meer Argentijnen geven hun appartement of huis op en gaan in ecodorpen wonen. Ze kapen uitheemse bomen, gebruiken het hout voor hun huizen en zaaien inheemse soorten in de plaats. Eten wordt biologisch geteeld in een gemeenschapstuin. In Gaia (provincie Buenos Aires) werd het eerste ecodorp in 1996 opgericht. Nu vind je er al een ecodorpschool waar je leert hoe je zelf zo'n dorp kunt beginnen. Op het programma: natuurkeuken, biologisch tuijnieren, hernieuwbare energie én duurzaam sanitair.

TAIWAN

Groene woontoren met Belgische stempel

Ecologie in een woontoren, een haalbare kaart? Taiwan neemt alvast de handschoen op met de bouw van de groene woontoren 'Agora Tower'. De toren werd ontworpen door de Belgische architect Vincent Callebaut en bootst de structuur van een DNA-helix na. Agora Tower krijgt een fruit- en groentetuin, met aromatische en heilkundige kruiden, composthoop, en veel meer. Dat wordt smullen voor de bewoners van de veertig luxeappartementen!

MARKETING EN NATUUR: WATER EN VUUR?

Marketing is fake en natuur is echt. Zo wil het cliché. Toch is het water tussen marketing en natuur minder diep dan het op het eerste gezicht lijkt. Niet alleen kun je natuur gebruiken om een reclameboodschap te etaleren, ook het omgekeerde is mogelijk. Maar hoe ‘verkoop’ je natuur? De relaties tussen natuur en marketing zijn divers. We ontleden er drie.

NATUUR ALS TRENDY RECLAMETOOL

EEN LOGO VAN GRAS

Een grastapijtje in de vorm van een logo of lichtgevende bacteriën die een reclameboodschap verkondigen. Het Londense mediabureau Curb is niet aan zijn proefstuk toe. Hun wapen voor een sterke marketing? Natuurlijke materialen.

Curb noemt zichzelf een *clean advertiser*. Het bedrijf gebruikt uitsluitend materialen uit de natuur. Neem nu de reclamecampagne voor ING. Het idee was even simpel als geniaal. Benodigdheden: een sjabloon waarin de boodschap is uitgespaard, een stevige hogedrukspuit en regenwater. Trek hiermee de straat op en spuit die proper in de vorm van de reclameboodschap. Een cleane actie die zeker twee maanden goed blijft én veel aandacht krijgt.

Ook de zogenaamde *low grow* advertenties zijn inventief. De reclamemakers van Curb gebruiken daarvoor gras dat ze in de vorm van een logo laten groeien. Af en toe wat bijknippen en water geven volstaat.

Nog spectaculairder zijn de *glow fungi*. Dat zijn lichtgevende bacteriën die met een gel worden vermengd en in een ondergrond van schimmels worden geplaatst. Je kunt ze binnen of buiten gebruiken om installaties op muren, vloeren of glas te creëren. Zo wordt je bedrijfsboodschap 's nachts op een natuurlijke manier verlicht. Die 'bioluminescentie' is een natuurlijke reactie van de bacteriën. Om die *glow fungi* aan de man te brengen stuurde Curb zijn potentiële klanten als kerstkaart een petrischaaltje met de bacteriën erin. Kan het origineler?

www.mindthecurb.com

DE NIEUWE RECLAMEMAKERS: MEVROUW SLAK EN MENEER KONIJN

Dat de natuur een bondgenoot voor marketeers kan zijn, bewijst Mercedes-Benz. Egels, konijnen, padden en slakken: ze hielpen allemaal mee aan het reclamespotje voor nieuwe en 'schone' motoren.

Wie kent ze niet? De reclamespotjes van blinkende wagens die gezwind door een prachtig landschap scheuren. Je staat er misschien niet bij stil, maar die spotjes bevatten een bijzondere tegenstelling tussen natuur en technologie. Beide staan hierbij haaks op elkaar: het is de technologie van de auto die de natuur als het ware overklast.

Onderzoekers van de Erasmus Universiteit Rotterdam analyseerden een aantal reclamespotjes, waarin de relatie tussen natuur en technologie steeds een andere vorm aanneemt. Naast de klassieke spotjes onderscheidden ze ook een heel ander type autoreclame, waarin auto's geen vijanden zijn van de natuur, maar juist bondgenoten. Althans, zo willen de reclamejongens ons doen geloven.

Een sprekend en ook wel heel origineel voorbeeld komt van Mercedes-Benz Bedrijfswagens. Om de nieuwe Euro 6-motor onder de aandacht te brengen trokken de reclamemakers de weidse natuur in. Door uitsneden van letters op posters te kleven en die posters vervolgens op verschillende plekken in de natuur te leggen, hebben konijnen, egels, zwijnen en vele andere dieren met hun modderige pootafdrukken reclameposters gemaakt. Die posters sierden daarna heel wat beurzen en buitenreclames.

Benieuwd hoe het automerk en de dieren dat hebben klaargespeeld? Surf naar YouTube en typ 'campagne gemaakt door de natuur'. Wie echt wil weten hoe milieuvriendelijk de wagens zijn, kijkt beter eerst naar de CO₂-uitstoot per gereden kilometer. Want reclame blijft reclame.

RECLAME ALS REDDINGSBOEI VOOR DE NATUUR

“STOEFMERKEN KUNNEN DE NATUUR REDDEN”

Guillaume Van der Stighelen, vroeger creatief leider van reclamebureau Duval Guillaume en vandaag auteur en opiniemaker, schreef ooit dat merken helden moeten worden. Maar kun je van de natuur ook een held maken?

“Of het nu natuur is of een ander product: het komt erop aan de maatschappelijke waarde aan te tonen van wat je ‘verkoopt’. Hoop en geloof zijn essentieel bij helden en dus ook bij marketing: de hoop dat het allemaal weer beter wordt en het geloof dat iemand of iets daarvoor kan zorgen. Als je een goed klinkende merknaam of campagne hebt, het merk er bijzonder uitziet en je de juiste woorden hebt gevonden die het grote verhaal vertellen, dan kun je ermee naar buiten komen. Als je een goed verhaal hebt dat terugvalt op maatschappelijke waarden, dan beschouwen de mensen je niet als een binnendringer, maar zijn ze blij dat je hen een inzicht hebt gegeven.”

“Grote multinationals liggen meestal niet in de bovenste la van natuurliefhebbers. Maar zij kunnen wel een positief reclamebewustzijn lanceren. Marketeers zoeken altijd naar de onderstroom in de samenleving. Als iedereen denkt dat ijsberen gevaarlijke en vieze dieren zijn, dan maalt niemand om hen. Maar als een stoefmerk als Coca Cola van die ijsberen schattige dieren maakt, begrijpt iedereen dat die dieren ijsschotsen nodig hebben om te overleven. Zo zorgt reclame voor een heel concreet project tegen de klimaatopwarming en breekt het een lans voor de biodiversiteit. Grote merken gaan altijd op zoek naar wat aanslaat. Als die merken met hun miljarden dollars om het luidst ‘groen!’ roepen, dan heeft dat een groene invloed op de publieke opinie. Stoefmerken kunnen de natuur redden.”

Guillaume Van der Stighelen

DE NATUURSECTOR IN DE LEER BIJ RECLAMEJONGENS

“MAAK NATUUR HIP”

Dat marketeers erin slagen een boodschap perfect aan de man te brengen, weten onze noorderburen als de beste. “Natuur- en milieuverenigingen kunnen hier heel wat uit leren.” Dat zegt Bart De Koning, zaakvoerder van natuureducatie.com, een Nederlands bedrijf dat lespakketten voor natuur- en milieueducatie ontwerpt.

Als we het goed aanpakken, kan de natuur nog veel meer mensen enthousiasmeren dan nu het geval is, meent **Bart De Koning**. “Natuur- en milieuverenigingen hebben al grote stappen vooruit gezet. Maar ze moeten hun boodschap, hun begeestering over alles wat groeit en bloeit nog beter verkopen. En daarvoor zouden ze best eens te rade gaan bij de wereld van de marketing.”

Marketing is de techniek om een grote groep mensen te bereiken met een eenvoudige boodschap. Denk maar aan reclamecampagnes op tv. “Volgens mij kunnen we daar heel wat van leren”, zegt Bart De Koning. “Zo heeft het Wereld Natuur Fonds prachtige filmpjes gemaakt met gouwe ouwe hits. Die moeten de kijker ‘het wonder van de natuur’ laten inzien. Geen klimaatverandering, geen nakende rampspoed, niets van dat alles. Alleen een simpele boodschap: ‘Kijk eens hoe mooi het is!’”

OOK DE VERPAKKING TELT

Moeten we dan niet langer stilstaan bij met uitsterven bedreigde dier- en plantensoorten, bij de opwarming van de aarde of bij het slinkende areaal waardevolle bossen? “Hoe kun je verwachten dat mensen hierbij stilstaan, terwijl die boodschap hen misschien wel koud laat? Alles begint met het vertellen van een positieve boodschap. De rest volgt.”

Het is dus niet alleen de inhoud die telt, maar ook de verpakking. “Bepaalde supermarkten zijn zich daar sterk van bewust”, zegt Bart De Koning. “Zonder veel ruchtbaarheid zetten ze de ecologische producten in de schappen. En die gaan vlot over de toonbank. Waarom? Het ziet er goed uit. Zorg dus voor mooie spullen met uitstraling en maak de natuur hip. De rest volgt sneller dan je zou denken.”

OP PATROUILLE MET DE BIRD CONTROL UNIT

Dat veiligheid een topprioriteit is in een luchthaven, dat weet je wel. Maar wat met de dieren die naast het tarmac leven? Een nieuw en ambitieus beheerplan moet Boeing en C130 met de natuur verzoenen. Hoe houd je een zwerm meeuwen uit straalmotoren? Spoorzoeker reed mee in de patrouillewagens van de Bird Control Unit. De wát?

Of er op en rond Brussels Airport ook dieren leven? Meer dan je denkt. “Een derde van het luchthaventerrein is groenzone, goed voor 400 hectare”, zegt **Tom Goris** van The Brussels Airport Company. “Een interessante habitat voor dieren, maar een mogelijk risico voor veilig vliegverkeer. Veiligheid in een luchthaven betekent de klok rond alert zijn. Tegelijk willen we veilige luchtvaart zo goed mogelijk doen sporen met respect voor de natuur. Als een zwerm vogels écht acuut gevaar oplevert voor een opstijgend of landend vliegtuig – bij botsing spreken we van een *bird strike* of vogelaanvaring – hebben we geen andere keuze dan die dieren actief te verjagen of in uitzonderlijke gevallen te bejagen. De uitgestrekte groenzones rondom de luchthaven zijn trouwens het geliefkoosde terrein voor tal van andere diersoorten. Om de natuur zo min mogelijk te verstoren doen we zoveel mogelijk aan preventie.”

VERGUNNING VOOR VIJF JAAR

Het veiligheidsbeleid op een luchthaven ligt niet voor de hand. De bergregeling, met tal van vereiste meldingen en vergunningen en de daarbij horende administratie, is niet te overzien. Daarom nam de luchthaven het initiatief om een nieuw beheerplan te schrijven, met afspraken en perspectieven voor de langere termijn. “We zijn enthousiast”, zegt **Lesley Peeters** van het ANB. “Het plan streeft een administratieve vereenvoudiging na en dat biedt voor alle betrokkenen voordelen. Het ANB gaf advies en zorgde er mee voor dat het plan administratief en juridisch sluitend is, in lijn met de Europese richtlijnen en verplichtingen. Zo kwamen we samen tot een goedgekeurd beheerplan en één allesomvattende vergunning voor een termijn van vijf jaar. Gedaan dus met alle versnipperde vergunningen en meldingen.”

Tom Goris: “Vroeger moesten we maandelijks tal van administratieve ver-

plichtingen in orde brengen. Dat is nu verleden tijd.”

STRAALMOTOREN

Tot zover het plan, nu de praktijk. Daarvoor staat de Bird Control Unit in: een speciale dienst die zich bijna uitsluitend bezighoudt met de dieren op en rond de luchthaven, vooral vogels. We gingen mee met twee patrouillewagens op verkenningstocht.

“In 1984 was er één *bird controller* op de luchthaven”, zegt coördinator **Jan Geeraerts**. “Nu telt mijn team er zeven. In bijna dertig jaar is er veel veranderd: er is veel meer vliegtuigverkeer en de straalmotoren zijn voor dieren een groter risico dan de propellers van toen. Ook

het terrein en het populatieniveau van de dieren veranderen voortdurend. Dankzij de dagelijkse patrouilles, van voor zonsopgang tot na zonsondergang, hebben we een duidelijk beeld van de dierenpopulatie. We weten hoe die evolueert en we kennen de dieren die een bedreiging vormen voor veilig luchtverkeer.”

MEEUWEN EN DUIVEN

In de patrouillewagen lezen we de buitentemperatuur af. Het is om en bij het vriespunt, maar een ijzige oostenwind zorgt voor een veel koudere gevoels-temperatuur. Na amper enkele minuten zien we een paar hazen huppelen over het uitgestrekte grasland. Jan Geeraerts houdt elke beweging van dieren nauwlettend in het oog. Een ingebakken

DELICAAT EVENWICHT

Eerst voorkomen, dan genezen. Volgens het principe van de ‘Ladder van Lansink’ is dat de logische volgorde om overlast zo milieuvriendelijk mogelijk aan te pakken. In 1979 al ontwikkelde de Nederlandse politicus Ad Lansink zijn model, dat oorspronkelijk op afvalbeheer gericht was. Het komt erop neer dat je eerst de meest milieu- en natuurvriendelijke oplossing zoekt. Als dat niet lukt, ga je een trapje lager, en zo verder. Een grasveld kort houden en onaantrekkelijk maken om konijnen weg te houden, zoals op Brussels Airport, hoort bij ‘voorkomen’; een geluidskanon bij ‘verjagen’.

“Een dierenpopulatie in stand houden en tegelijk overlast vermijden, is heel delicaat”, zegt **Sarah Roggeman** van het ANB. “Dat evenwicht kun je enkel met uitgekiende maatregelen bewaren. Bij het ANB spreken we van ‘overlastsoorten’. Voor een aantal soorten werkten we, in nauw overleg met de betrokkenen, een aanpak op maat uit. Niet alleen voor dieren op de luchthaven, maar ook elders. De bever is een goed voorbeeld. Doordat bevers dammen bouwen in waterwegen, kunnen hele gebieden blank komen te staan. Het is de bedoeling om leefgebieden af te bakenen waar de dieren mogen verblijven. Het ANB werkt samen met de natuur-, jacht- en landbouwsector aan een code van goede praktijk. Die code bundelt maatregelen om schade aan gewassen, vee, visserij, bossen enzovoort te voorkomen.”

automatisme. Binnen handbereik ligt een verrekijker. Via een zender heeft de patrouille contact met haar dienst, de controletoren of luchthaveninspectie.

Het terrein kennen ze als hun broekzak. Ze weten waar ze een zwerm vogels – altijd een risicofactor – kunnen vinden. Vandaag moeten ze rekening houden met een gewijzigde richting voor opstijgen en landen. Daar heeft de felle oostenwind voor gezorgd. In de winter is het vrij rustig. Dat is wel anders in de andere seizoenen. Warm zomerweer trekt veel duiven aan en bij regenweer bezorgen vooral meeuwen overlast.

BOTSING

“Een recente analyse bevestigt dat vogels en dieren op en rond de luchthaventerreinen een van de grootste risico's vormen voor de veiligheid van het luchtvaartverkeer in ons land”, zegt Jan Geeraerts. “Daarom moet The Brussels Airport Company elke maatregel nemen om een botsing tussen dier en vliegtuig te vermijden. Vandaar die patrouilles, hoewel ze minder dan een derde uitmaken van onze job. Het grootste deel van onze tijd besteden we aan habitat-beheer. Dat betekent: het terrein zo onaantrekkelijk mogelijk maken voor dieren. Zo vermijden we een overvloed aan bomen, struiken en lang gras waar vogels graag nestelen. Ook maïs- en tarwevelden zijn te mijden in de buurt van een luchthaven: tijdens de oogst werken ze als een magneet voor veel vogelsoorten. De rand van gebouwen,

antennes en andere aantrekkelijke rust- en uitkijkplaatsen voor vogels worden voorzien van pinnetjes. Dode vogels en andere kadavers verwijderen we meteen omdat ze kraaien en andere aaseters aantrekken. We moeten niet enkel de voorzieningen beheren, maar ook zoeken naar nieuwe duurzame en milieuvriendelijke ingrepen.”

KONIJNENPLAAG

De taluds waarlangs we rijden, zijn volledig ondergraven en hebben veel weg van loopgraven. Op elke plaats waar we halt houden, is de grond omgewoeld. Masten en antennes dreigen daardoor scheef te zakken. “Dat hebben we te danken aan hazen en konijnen. We moeten ze actief bestrijden, maar dat kan voor de veiligheid enkel met fretten. Omdat er een plaag is, doen we er alles aan om de omheining rond het luchthaventerrein dicht te maken. De enorme graszones proberen we onaantrekkelijk te maken. We weten dat de graslengte en -soort sterk ontradend kunnen werken. Via proefstroken gaan we na wat het best werkt. Van vossen weten we dan weer dat ze zich vooral verschuilen in de rioleringsbuizen op het terrein. Die proberen we dan ook zoveel mogelijk af te sluiten.”

GELUIDSKANON

Boven ons hoofd in de patrouillewagen steekt een jachtgeweer in een metalen houder. Voorkomen, verjagen en alleen als het echt niet anders kan: bejagen. Dat is het drietrapsmodel waarmee de Bird Control Unit werkt. We rijden door de groene zone parallel aan de *runway*,

naast een strook doodgespoten gras. Het tarmac, waar net een vliegtuig opstijgt, ligt op minder dan honderd meter. “De acute gevarenzone waar ook wij niet in mogen zonder expliciete toestemming vanuit de verkeerstoren. Hier worden in acute situaties dieren actief bejaagd, maar ook in deze zone is dat altijd de laatste optie. Als vogels te dicht bij de *runway* cirkelen, vuren we een knalpatroon af om ze te verjagen. Maar dieren wennen aan die knallen. Zwaarder geschut om ze te verjagen is een geluidskanon. Dat kunnen we verplaatsen en van op afstand bedienen”, zegt Jan Geeraerts.

ROOFVOGELS

We houden halt bij een val voor roofvogels. Ze is leeg, maar enkele achtergebleven pluimen wijzen erop dat deze val niet altijd bot vangt. “De grote grasvlakten lokken roofvogels die op muizen jagen”, aldus Geeraerts. Roofvogels worden levend gevangen. “Elk jaar vinden we er vijftien à twintig in onze kooien. Het vogelopvangcentrum Malderen komt ze ophalen, ringt ze en laat ze op tachtig kilometer van de luchthaven los. Ver genoeg om te verhinderen dat ze zouden terugkeren.”

We stoppen bij een waterbekken. Heren der liggen zwarte, plastic ballen in het gras. In de verte kleurt de helft van het wateroppervlak zwart. “Dat zijn *bird balls*. Ze moeten vogels weghouden van het water”, legt Geeraerts uit. “Helaas blaast de krachtige wind er vaak een flink aantal weg. Maar ik schat dat er toch nog anderhalf miljoen rondrijven.”

Bijna twee uur lang hebben we het terrein verkend. Het is duidelijk dat de Bird Control Unit zich erg bewust is van zijn grote verantwoordelijkheid. De hele rit lang verliest het team de omgeving geen seconde uit het oog. Dit zijn mensen met een hart voor dieren.

STRAKS OOK OP ANDERE LUCHTHAVENS?

Het beheerplan van Brussels Airport en het ANB blijft niet rond het Brusselse cirkelen. Mogelijk baseren straks ook andere luchthavens hun aanpak hierop. Na overleg tussen het ANB en het Direc-

toraat Generaal Luchtvaart werd dat ook besproken in het Belgian Aviation Wildlife Hazard Committee. Het ANB heeft daarop alle mogelijke vergunnings-opties voor een luchthaven gebundeld in een document. Dat werd verspreid naar alle Belgische burgerluchthavens en militaire basissen die in dat comité vertegenwoordigd zijn. Zij bekijken momenteel of ze vasthouden aan hun aanpak of kiezen voor een langetermijn-aanpak. Geregeld neemt ook een afvaardiging van het Belgische comité deel aan vergaderingen van het internationale comité voor vogelaanvaringen.

Niet dat de aanpak op Brussels Airport een blauwdruk is voor om het even welke andere luchthaven, benadrukt Lesley Peeters. "Onze aanpak is het resultaat van een zorgvuldige afweging waarbij verschillende factoren meespelen. De ligging en de functie, de risico's op de luchthaven, maar ook de bestemming, natuurwaarde en doelstellingen van het omliggende gebied zijn telkens weer anders. Precies op die specifieke context moet het beheerplan worden toegespitst."

95.000 VOGELAANVARINGEN

Hoewel het gewicht van een vogel een peulenschil is tegenover dat van een vliegtuig, hebben vogelaanvaringen vaak grote gevolgen. Zo telde de International Civil Aviation Organization (ICAO) tussen 1995 en 2004 95.000 aanvaringen met in totaal 130 doden. Ook als een ongeluk goed afloopt, kunnen de materiële gevolgen groot zijn. Zo kostte de reparatie van een Concorde na een vogelaanvaring in 1995 9 miljoen dollar. In augustus 2000 moest een Boeing 747 83.000 kilogram brandstof dumpen om een crash te vermijden.

Soms komen bemanning en passagiers er met de schrik vanaf. Dat gebeurde in de zomer van 2010 op Schiphol, toen een Boeing van luchtvaartmaatschappij Royal Air Maroc in aanvaring kwam met een groep Canadese ganzen. Een motor raakte zwaar beschadigd en het vliegtuig verloor behoorlijk wat klimvermogen. Uiteindelijk kon het vliegtuig een veilige landing maken; de inzittenden bleven ongedeerd. Ook de noodlanding van een Amerikaanse Airbus op de Hudsonrivier na een aanvaring met ganzen ligt nog vers in het geheugen. Dat geldt ook voor de Boeing 747 van Kalitta Air. In mei 2008 kwam het vliegtuig bij het opstijgen in aanvaring met een torenvalk, waarna het (ook door een verkeerde beslissing van de piloot) crashte en in stukken brak. Ook in de militaire luchtvaart zijn vogelaanvaringen een punt van zorg. Denk maar aan het noodlottige ongeval met een C130 van de Belgische luchtmacht in Eindhoven. Van 2007 tot 2011 heeft Defensie boven ons land 204 vogelaanvaringen geregistreerd. Negen daarvan hebben lichte of ernstige schade berokkend aan de vliegtuigen.

ALS SPROOKJES UITKOMEN ...

Een ragfijne mistlaag hult de elzenbroekbossen van Coolhembos (Puurs) in een sprookjesachtig licht. Dat beschermde bostype herbergt heel wat zeldzame planten en dieren. In dit drassige, laaggelegen land staan de zwarte elzen een groot deel van het jaar met hun voeten in het water en daar voelen ze zich kip-lekker bij. Om die zeldzame natuur te beschermen heeft Europa de elzenbroekbossen opgenomen in het Natura 2000-netwerk. Vlaanderen sprong mee op de kar en bakende specifieke natuurdoelen af om dat waardevolle natuurtype ook bij ons alle kansen te geven. Straks schitteren de elzenbroekbossen als nooit tevoren. En wie weet vinden ook de wielewaal en de matkop, twee vogelsoorten die het de laatste jaren niet zo goed doen bij ons, hier opnieuw een thuis.

Onbekend en bedreigd: de veteraanboom

ALS BOMEN OUDE KNARREN WORDEN

Stokoud, hol en een gekrompen kroon. Daaraan herken je een veteranenboom. Hij lijkt op sterven na dood, maar kan vaak nog honderden jaren voort. En hij is belangrijk: de ideale thuis voor schimmels, kevers en vleermuizen. “Toch is de veteranenboom met uitsterven bedreigd”, zegt bomenspecialist Tom Joye. Hoe help je die oude knarren?

“Monumentale bomen kent iedereen wel”, zegt **Tom Joye**. “Ze zijn groot en sterk, en hebben een puntgave stam en reusachtige kroon. Indrukwekkend en in de fleur van hun leven. Maar ooit beginnen ze af te takelen. Langzaam gaan ze de laatste fase van hun levenscyclus in: de veteranenfase. En het kan nog tientallen, zelfs honderden jaren duren voor ze ten slotte sterven.”

staan, omdat ze een functie hadden als grensboom bijvoorbeeld. Of omdat onze voorouders ze waardeerden om hun landschappelijke of religieuze waarde. Maar in een steeds meer verstedelijkt Vlaanderen moesten die oude, gehavende bomen plaats ruimen. Bomen die wel aan de kettingzaag ontsnapten, zijn vergeten of verwaarloosd. “Er staan er meer dan we zien”, weet Tom Joye. “En

het vliegend hert. Vleermuizen schuilen en overwinteren graag in holle bomen. Maar als die ene veteranen verdwijnt, verdwijnen ook al zijn bewoners. Voor kevers is dat fataal, want die zijn weinig mobiel. Zo sterven niet zelden Europees beschermde soorten. Door zijn grote ecologische waarde verdient de veteranenboom een beschermd statuut.”

“Ecologisch zijn veteranenbomen een pak interessanter dan jonge bomen.”

Een veteranenboom wordt gedeeltelijk of volledig hol en ondergaat een kroonreductie. Stukken van de kroon kunnen uitbreken, maar uit slapende knoppen in de binnenkroon en op de stam wordt een nieuwe, secundaire kroon gevormd. “Echt vitaal ziet een veteranenboom er vaak niet meer uit, maar hij is wel nog fit. Hij zoekt gewoon een nieuw evenwicht”, vertelt Tom Joye. “Zeldzame kever- en schimmelsoorten zijn op die veteranen aangewezen om te kunnen overleven. Dat maakt de veteranenbomen ecologisch een pak interessanter dan jonge bomen.”

DE BV VAN LUMMEN

Bij ons werden oude, rotte of holle bomen, of bomen met dode takken altijd al gebruikt als brandhout. Daardoor waren veteranenbomen hier nooit dik gezaaid. Soms bleven veteranenbomen wel

met de duizendjarige eik in Lummen zit er zelfs een BV tussen. Die veteranenboom is in werkelijkheid waarschijnlijk zo’n tweehonderd jaar jonger, maar ... hij heeft een voorbeeldfunctie. Hij overtuigt veel bezoekers ervan dat veteranenbomen een unieke bijdrage leveren tot het landschap.”

VLEERMUIZEN

Veteranenbomen zijn echte biotopen. “Door rot van het kernhout en dode takken ontstaan allerlei microbiotopen, waarin bijvoorbeeld ongewervelden leven”, legt Tom Joye uit. “Op hun beurt vormen die het voedsel voor andere dieren, zoals spechten en vleermuizen. Mossen en korstmossen kunnen soms enkel groeien op de oude schors van veteranenbomen. Ze zijn ook een van de weinige toevluchtsoorten voor zeldzame en bedreigde keversoorten, zoals

GENERATIEKLOOF

De ecologische waarde van een veteranenboom is nog groter als hij in leven blijft tot bomen in zijn omgeving oud genoeg zijn om zijn rol over te nemen. Zo blijft de continuïteit van die specifieke biotoop verzekerd. Maar veel veteranen worden niet beschermd en daardoor is de kans op opvolgers klein. “Er is nu al sprake van een generatiekloof”, stelt Tom Joye. “En dat heeft noodlottige gevolgen voor de organismen die enkel overleven dankzij de veteranenbomen. Daarom moeten we nu vooral zorg dragen voor bomen die op het punt staan om veteranen te worden. Zulke ‘overmature’ bomen moeten blijven tot ze écht oud worden. De situatie is ernstig, maar niet hopeloos. Oude bomen krijgen stilaan meer aandacht. Vroeger trof je in het Zoniënwoud nauwelijks een boom aan met een stamdikte van meer dan één meter. Nu tel je er duizenden.”

Veel veteranenbomen sneuvelen door bouwprojecten en intensieve landbouw. Ook als ze dreigen de openbare veiligheid in gevaar te brengen, gaan ze voor de bijl. Toch kan het anders, vindt Tom Joye. “In het Maaltepark in Gent is een veilige zone afgebakend rond enkele

beuken. Waarom zouden we een wandelpad dat te dicht in de buurt ligt van een gehavende veteraan, niet enkele meters verplaatsen? Die reflex moet een attitude worden.”

ERFGOED

Historische gebouwen en oude kunstwerken maken deel uit van ons erfgoed. Niemand die dat betwist. Maar oude bomen? Dat ligt blijkbaar moeilijker. Nochtans zijn ze vaak vele jaren ouder dan kathedralen en stations, én ze hebben zowel een ecologische, historische

als culturele waarde. “Toch ben ik niet pessimistisch. Ik merk dat oude bomen hernieuwde aandacht krijgen”, zegt Tom Joye. “En niet enkel voor de monumentale exemplaren. Alle kennis van veteraanbomen en expertise over het beheer ervan is nu voorhanden, dankzij experimenten met zulke bomen in Groot-Brittannië. En via het Europese project ‘Vocational Education and Training on veteran trees’ of VETree kunnen bomenbeheerders binnenkort opleidingen volgen om veteraanbomen te beheren.”

SNOEIEN

Hoe beheer je dan een veteraanboom? “Dat is niet makkelijk”, zegt Tom Joye. “Je moet rekening houden met de boom zelf én met zijn standplaats. Veteraanbomen kunnen in veel verschillende situaties opduiken. Het is onmogelijk om eenvoudige, gemakkelijk te volgen richtlijnen te geven voor elke boom in elke situatie. Moet een veteraanboom bijvoorbeeld actief beheerd worden? Moet hij gesnoeid worden? Daarvoor moet je elke boom individueel beoordelen. En als je dan beslist om te snoeien, moet je die boom nadien enkele jaren laten rusten voor je kunt bepalen of die ingreep wel goed was. Eén ding is zeker: zonder een sterk beheerplan redt een veteraanboom het niet.”

Meer weten?

In *Het beheer van veteraanbomen* vind je info over de bomen zelf en over het beheer ervan. Het pas verschenen boek is een gedeeltelijk herwerkte versie in het Nederlands van *Veteran Trees: A Guide to Good Management* van Helen Read en steunt op de kennis die het Ancient Tree Forum verzamelde over het beheer van veteraanbomen. Je kunt het boek bestellen via www.inverde.be/publicaties.

HET VERSCHIL TUSSEN SNOEIEN EN KNOEIEN

Hoe beheer je een veteraanboom? Dat kun je tot oktober 2014 leren via het Europese project ‘Vocational Education and Training on veteran trees’ of VETree. Het project wil de kwaliteit en kwantiteit van opleidingen over het beheer van veteraanbomen in heel Europa stimuleren.

Het idee is: *train the trainers*. Potentiële lesgevers uit heel Europa krijgen gratis kwaliteitsvol lesmateriaal. Daarmee kunnen ze in eigen land zelfstandig opleidingen organiseren op een basisniveau. De lesgevers worden bovendien ondersteund met online lesmateriaal (e-learning, video). Via een begeleidingssysteem kunnen ze een beroep doen op specialisten in een ‘Europees Veteraanbomen Netwerk’. Via het project wordt het lesmateriaal uitgetest en aangepast tijdens workshops in verschillende landen.

In het project wordt veel bestaande expertise uitgewisseld. Zo vermijdt men fouten, overbodige experimenten en verkeerde ingrepen in het beheer van veteraanbomen. Aan het project werken vijf projectpartners mee, die allen een sterke link hebben met bomenbeheer en opleiding. Inverde, forum voor groenexpertise, is de Belgische partner én coördinator. De andere vier partners komen uit Spanje, Zweden, Roemenië en Groot-Brittannië.

Meer info:

www.inverde.be/kennis-bomen-VETree

Met de steun van het Lifelong Learning Programme van de Europese Unie

Lifelong
Learning
Programme

NATUURTOPPERS

Meer dan 30.000 kilometer legt de noordse stern jaarlijks af, de gierzwaluw haalt topsnelheden van meer dan 110 kilometer per uur, een mol graaft in een uur een gang van tien meter. Heel wat dieren uit onze streken leveren dagelijks duizelingwekkende prestaties, vaak geruisloos en zonder applaus. Op de Olympische Spelen zouden ze ons in bijna elke discipline verslaan. In deze rubriek krijgen die stunts een verdiende podiumplaats. De noordse stern schiet als eerste uit de startblokken.

EN DE KILOMETERKAMPIOEN IS ...

Wat vliegt in zijn leven drie keer naar de maan en terug? Antwoord: de noordse stern. Die kustvogel uit de familie van de steltloperachtigen wordt vaak verward met de visdief; het verschil zit hem onder meer in de snavel. De trip naar de maan is natuurlijk figuurlijk, maar de stern is de absolute kampioen in het langeafstandsvliegen.

In de broedtijd huist de stern aan de Arctische kusten, van Scandinavië en Groenland tot aan de Noordpool. Soms zakt hij ook wat meer naar het zuiden af. Zo broeden er in Nederland jaarlijks enkele duizenden sterns, vooral op de Waddeneilanden. Helaas neemt hun aantal daar al enkele jaren af. Door de klimaatverandering overstroomden de broedgebieden van de stern meer dan goed is. Daardoor brengen de sterns niet meer genoeg jongen voort om hun aantal op peil te houden.

Zodra het wat frisjes wordt in het noordelijk halfrond, vliegt de stern naar de Zuidpool en de Australische kusten om te overwinteren. Hij doet dat elk jaar opnieuw, tot dertig jaar lang. Want zo oud wordt die viseter met zijn bloedrode snavel en zwarte zotskap.

Hoe we dat alles weten? Onderzoekers gaven zestig sterns een 'geolocator' mee. Daarmee konden ze de trek van de vogels volgen. Men wist al wel dat ze veel kilometers maalden, maar de geolocator had een verrassing in petto. Twee keer per jaar van noord naar zuid vliegen, dat is al gauw 32.000 kilometer. Maar dan mag de stern geen ommetjes maken. En dat doet hij wel, veel zelfs. De vogels vliegen in een uitgebreide S-vorm naar huis. Daar zit een eenvoudige logica achter: zo maken ze gebruik van de wind en verspillen ze minder energie. Conclusie van de onderzoekers: de noordse stern reist verder dan welk dier op aarde. Nog dit: in het Latijn heeft hij de fraaie naam 'sterna paradisaea'. Of het paradijs dan toch in de hemel te vinden is?

Nieuw Technisch Vademecum
Recreatieve Infrastructuur inspireert

EEN MIKADO VAN ONTSPANNING

Een wandeling bij mooi weer. Verder reiken de bosactiviteiten van de meeste Vlamingen niet. Toch is er de laatste jaren hard gewerkt aan een groot en divers recreatieaanbod in de Vlaamse bossen. Het nieuwe *Technisch Vademecum Recreatieve Infrastructuur* garandeert een mikado van ontspanning in de natuur. Drie fijne voorproefjes.

MUZIEKBOS EN KLUISBOS: SPEELZONES À LA CARTE

Speelzones in bossen versterken de natuurbeleving. Bij kleuters is dat het contact met de natuur op zich. Oudere kinderen leren er de natuur respecteren en waarderen. Speelzones in het bos zijn belangrijk voor wie er speelt, maar ook voor het bos zelf. Waar liggen die speelzones? “Dat hangt af van wat je wilt”, zegt **Xavier Coppens**, regiobeheerder Oost-Vlaanderen Zuid. “Er zijn ingerichte en niet-ingerichte speelzones.”

SPELPRIKKELS

“Over elke speelzone in het bos is nagedacht”, aldus Xavier Coppens. “De niet-ingerichte speelzones zijn delen van het bos waar kinderen vrij kunnen spelen. Het bos zelf vormt een prachtig decor voor hun spel. Ze zijn bedoeld voor de georganiseerde +12-jeugdwerking. De ingerichte spelzones verrijken we met spelprikkels. Het materiaal is natuurlijk en prikkelt de fantasie van de kinderen. Een gefixeerde mikado van boomstammen is daar een mooi voorbeeld van. Speelzones met spelprikkels voor jonge kinderen in de buurt van de horeca geven het boscomplex bovendien minder recreatiedruk. Speelzones liggen bij voorkeur langs hoofdassen in het bos. De meest ingerichte zones liggen op een wandelparcours van een half uurtje. Dat stimuleert ook ouders om in het bos te komen. Voor de spelelementen werken we vooral met wat het bos zelf te bieden heeft.”

MEERDAALWOOD: BIVAKKEREN IN HET WILD

Het Vlaams-Brabantse Meerdaalwoud is een overblijfsel van het gigantische Kolenwoud, dat vele eeuwen geleden heel Midden-België bedekte. Het is 2.500 hectare groot en ligt in de Dijlevallei. Het Meerdaalwoud is een van de vijf plekken waar trekkers 'wild' mogen kamperen. De zone waarin dat kan, heet Bivakzone De Steenberg. Met de auto kom je er niet langs en de weg ernaartoe is niet bewegwijzerd. Er is plaats voor maximaal drie trekkerstenten en tien personen. "Een toplocatie voor echte natuurliefhebbers", weet **Bart Meuleman**, regiobeheerder Meerdaal.

BASISVOORZIENINGEN

"Om bossen open te stellen voor recreanten moet je met zones werken", zegt Bart Meuleman. "De bossen bieden mogelijkheden voor diverse activiteiten, ook voor bivakkeren. Het Meerdaalwoud, waar Bivakzone De Steenberg ligt, bereik je via de GR-route of vanuit het station van Sint-Joris-Weert via het Everzwijnbad. Naar de bivakzone zelf vind je geen wegwijzers, want die is niet bedoeld voor dagjesmensen. Een vlak terrein met vlonder om de tent op te zetten bij slecht weer, een waterpomp, een vuurplek met veilige genstervang én het meest romantische toilet van Vlaanderen ... meer heb je niet nodig. De voorzieningen zijn *basic*, maar de setting garandeert een unieke natuurbeleving. Bronwater en een speelbos van 16 hectare op loopafstand zijn extra troeven."

ZONIËNWOUDE: HOE DRIE BOSSEN WEER ÉÉN ZIJN

Het Zoniënwoud is een opvallend grote natuurparel in het centrum van het land. Het is meer dan 4.400 hectare groot – maar liefst 10.000 voetbalvelden – en ligt verspreid over de drie gewesten. “Een unieke situatie, maar aan die staatkundige indeling hebben de twee miljoen bezoekers per jaar geen boodschap”, weet **Patrick Huvenne**, regiobeheerder Groeneda. “Het is hen te doen om een aangename recreatieplek en de natuurrijkdom. Wie naar het bos gaat, wil er in de eerste plaats zijn weg vinden. Dat vergt een goed onthaal en eenduidige informatie. Niet vanzelfsprekend als je weet dat de drie gewesten, elk bevoegd voor een deel van het woud, lang hun eigen weg zijn gegaan.” Die wegen lopen nu weer samen. Sinds kort kiest het Zoniënwoud voor één identiteit. En dat begint bij de huisstijl en infrastructuur.

ÉÉN WOUDE, ÉÉN HUISSTIJL

“Vlot, duidelijk en uniform communiceren doe je vanuit één huisstijl”, zegt Patrick Huvenne. “De drie gewesten kozen samen voor sober en rustiek, zowel qua vormgeving en belettering als kleur: het groen en bruin van het bos. De toeristische info staat voor het eerst in vier talen in een gezamenlijke wandelfolder. Als het kan, communiceren we zonder woorden via pictogrammen. Die zullen in de drie wouddelen dezelfde worden. Die grafische stijl zullen we ook vertalen naar de concrete inrichting, zoals sober en stijlvol bosmeubilair. Allemaal duidelijk en herkenbaar voor de bezoeker. Maar de samenwerking beperkt zich niet tot de huisstijl. We maken werk van kwaliteitsvol onthaal via zes toegangspoorten aan de hoofdwegen. Die worden verbonden met een recreatief netwerk. De bezoeker wordt meteen wegwijs gemaakt naar en in het recreatieve aanbod. Die aanpak versterkt zowel het karakter als de biodiversiteit van het bos.”

VADEMECUM RECREATIEVE INFRASTRUCTUUR MAAKT GROENBEHEERDERS WEGWIJS

Groenbeheerders beheren een resem recreatieve infrastructuurelementen: poorten, banken, verlichting, informatieborden, ... in parken, natuurgebieden en bossen. En ze brengen nieuwe initiatieven in de praktijk, zoals de drie voorbeelden in dit artikel. Hoe ze dat doen? Daarvoor hebben ze nu een nieuwe tool: het *Technisch Vademecum Recreatieve Infrastructuur*. Die leidraad voor groenbeheerders vertrekt vanuit praktijkervaringen in binnen- en buitenland.

Interesse? Het *Technisch Vademecum Recreatieve Infrastructuur* kost 50 euro. Je kunt het vanaf 18 mei bestellen via www.inverde.be/publicaties. Op 17 mei wordt het vademecum aan het grote publiek voorgesteld. Dat gebeurt tijdens een studiedag in de Universiteit Antwerpen, Campus Drie Eiken (Wilrijk). In de namiddag staat een bezoek aan het nieuw aangelegde Neerlandpark op het programma.

Domein Ravels

DE KEMPEN ROLLEN NIEUWE GROENE LOPER UIT

Een plek in Vlaanderen waar je geen auto's hoort voorbijrijden? In het bos van Ravels, de meest landelijke gemeente van de Kempen, kan het nog. Honderd jaar geleden moest 900 hectare onrendabele heide hier plaats ruimen voor economische bosbouw, die de streekontwikkeling moest stimuleren. Nu krijgt de heide haar plek terug. En speciaal voor jou: een nieuwe groene loper.

Aan het Boshuis in Ravels staan Patrick Engels, regiobeheerder Turnhoutse Kempen, en boswachter Paul Meulemans me al op te wachten. Onze bestemming: de plek waar de heide van weleer een nieuwe toekomst krijgt. “In deze streek zijn bossen nooit ‘puur natuur’. Ze worden intensief in hun ontwikkeling gestuurd”, legt **Patrick Engels** uit. “Elke winter wordt hier gewerkt, in telkens andere delen van het bos.”

Ik vraag of de buurtbewoners dat niet vervelend vinden, maar blijkaar zijn die al lang vertrouwd met bosexploitatie. “Ze dragen zelfs graag hun steentje bij”, verzekert Patrick Engels me. “Toen de Amerikaanse vogelkers het bos dreigde te overwoekeren, hielpen ze bij het kappen en ruimen van die exoot.”

APPELVINKEN

Geen toeloop van recreanten, hier in het bos van Ravels. In deze 900 hectare natuur kun je makkelijk een hele dag rondzwerven zonder iemand tegen te komen of op een woonkern te botsen.

Boven ons cirkelen een buizerd en een havik, roofvogels die door deze uitgestrektheid aangetrokken worden. Als stadsmens ken ik grote en kleine vogels; daar houdt het ongeveer op. Hier heten ze nachtzwaluwen, spechten, boomklevers, appelvinken en geelgorzen. “Vorig jaar zagen we een zwarte ooievaar en een paar reigers strijden om de laatste visjes in de slenken”, vertelt **Paul**

Meulemans. Hij wijst me een vers spoor van reeën. “Als je geen lawaai maakt, laten ze zich zelfs overdag bewonderen.”

OP LOERJACHT

Reeën zijn knabbelaars, zo leer ik. Met een de reden waarom delen van het bos omheind zijn. De dieren storten zich graag op zaailingen van loofhout; hier is dat inlandse eik. Die moet het bos mee helpen vernieuwen. “Om de jonge bossen te beschermen vragen we jagers om het wildbestand op peil te houden”, vertelt Meulemans. De jagers verstoppen zich op een vaste plek, een kansel, en schieten het wild van daaruit neer. Zo blijft de hinder voor de natuur en bezoekers minimaal. “Loerjacht heet dat”, zegt Meulemans nog. Weer een nieuw woord geleerd.

ORANJETIPJES

We slaan onderweg even de ‘midden-dijk’ in, een lichtrijke, goed begaanbare dreef die dwars door het domein loopt. Aan de andere kant van deze Marneffedreef ligt de bezoekersparking. Er staat een infobord. Hier vertrekken de bewegwijzerde wandelpaden. Van op deze vroegere brandweg leer je het gemengde bos in al zijn variatie kennen. Stukken bos met loof- en naaldbomen wisselen af met open plekken, zoals hier, waar links en rechts van de weg een groot grasland opduikt.

“Deze velden kwamen na een pacht uit de jaren 1940 niet lang geleden op-

nieuw vrij”, vertelt Patrick Engels. “De intensieve bemesting nam een einde, de grond verschraalde en daardoor krijgen meer plantensoorten nu een kans.” De februarigeur hangt nog in de lucht, maar straks staat het hier vol pinksterbloemen. Ik kijk er al naar uit. Ik wil de oranjetipjes zien fladderen, vlinders die van deze bloemen afhankelijk zijn.

OUDE LUISTER

We naderen het doel van onze wandeling: een grote open plek met een paar waterpartijen. Honderd jaar geleden probeerde de arme bevolking hier de woeste aarde vruchtbaar te maken. Bij het ontginnen verdween de nattheidebiotoop. Maar dat is verleden tijd. Om bedreigde Europese habitats en soorten een veilige toekomst te geven, bakende de Vlaamse regering per gebied natuurdoelen af. Ook in Ravels. “Hier herstellen we die waardevolle brok natuur in haar oude luister”, verklaren mijn gidsen. “Een paar zeldzame relictten van het vroegere landschap waren nog aanwezig: een ven, libellen, vlinders, amfibieën en zaadbanken van heideplantjes, die heel kiemkrachtig zijn. We hebben het terrein klaargemaakt om de natuur en de biodiversiteit opnieuw een boost te geven.”

GROENE LOPER

Eerst hebben de bosbeheerders het bos gekapt. Hier en daar lieten ze wel een boom staan, die roofvogels kunnen gebruiken als uitkijkpost. Het vele graaf- en plagwerk diende vooral om het organische materiaal te verwijderen en de grachten te vullen. Ook wou men zo de oevers van het grootste ven, dat tot siervijver was vergraven, weer vrijmaken. Nu krijgt de vroegere vegetatie, die het resultaat was van middeleeuwse landbouwmethodes, opnieuw alle kansen.

“In de lente zal een kudde schapen grazen op de open plek, om de vergrassing te lijf te gaan. We gaan dus weer ‘boeren’ zoals honderd jaar geleden”, weet Patrick Engels. “En straks leggen we hier een wandelpad aan. Een deel daarvan loopt vlak achter de omheining, een ander stuk door het bos. Zo kan iedereen van de stilte en het natuurschoon genieten.” Een echte groene loper, denk ik. Ik zie hem nu al voor me uitrollen.

Ontdek nog meer sprankelende natuur op www.natuurenbos.be/domeinen!

© Bernard Van Eiegem

© Buiten-beeld - Luc Hoogenstein

BOSHUIS: POORT TOT HET BOS VAN RAVELS

- Het bezoekerscentrum Boshuis ligt aan de Jachtweg 27 in Ravels. De laan aan de overkant leidt je zo het bos in.
- Het Boshuis is elke zondagnamiddag open van 13 tot 18 uur. De toegang is gratis.
- De permanente tentoonstelling vertelt de geschiedenis van het bos van Ravels en illustreert hoe bosbeheer werkt. Kinderen komen meer te weten over de geheimen van de natuur.
- Trek een half uur extra uit voor een bezoek aan de demonstratietuin achter het Boshuis. Je ontdekt er hoe je insectenhuisjes maakt. Een imker uit de buurt heeft er enkele bijenkorven neergeplant.
- Je kunt ook een natuuratelier boeken. De nadruk ligt op beleven en zelf doen.

Meer informatie?

Bel 014 65 88 88 of mail naar boshuisravels@belgacom.net. Of check www.natuurenbos.be.

ROCK WERCHTER EN BARON MAKEN ONTBOSSING GOED

Amper 13 procent van Vlaanderen is bos. Dat maakt onze regio tot een van de bosarmste streken in Europa. Om de Vlaamse bossen zo goed mogelijk te beschermen is er een strenge regelgeving rond ontbossing. Als ontbossing toch vergund wordt, moet die altijd gecompenseerd worden. Rock Werchter, een intercommunale, een gemeente en een baron deden het voor.

Bomen kappen: het ligt gevoelig, en met reden. Gelukkig bepaalt het Bos-decreet dat wie een vergunning krijgt om een stuk grond te ontbossen om er een ander gebruik aan te geven, dat moet compenseren. Daarbij maakt de regelgeving een onderscheid tussen in-

heems loofbos en bijvoorbeeld minder interessant naaldbos. Zo moet inheems loofbos dubbel gecompenseerd worden wegens de vaak hogere ecologische waarde. Dat kan door een bijdrage in het Bossencompensatiefonds te storten. Met het geld uit dat fonds koopt en

bebost het ANB nieuwe gronden of verleent het subsidies aan steden en gemeenten om percelen te bebossen. Maar die compensatie kan ook in natura gebeuren, door zelf of via een derde een ander perceel te bebossen.

ROCK WERCHTER PLANT BOS AAN IN HAACHT

Het festivalterrein van Rock Werchter barst al enkele jaren uit zijn voegen. In 2012 kwam er een extra podium bij en de bezoekersaantallen verpulverden alle records. **Yo Van Saet** van Live Nation, de organisator van Rock Werchter: “Het festivalpubliek vraagt een breed en gevarieerd muziekaanbod. Daarvoor hebben we steeds meer ruimte nodig.”

De provincie Vlaams-Brabant maakte daarom een ruimtelijk uitvoeringsplan (RUP) op, dat de nodige uitbreidingsmogelijkheden biedt voor de aanleg van een festivalpark. Zo komt er ook een oplossing voor de *backstage area* die nu in een bosstrook ligt op het festivalterrein. Ook al worden de bomen niet gekapt, de boswetgeving beschouwt elk ander gebruik dan louter de bosfunctie als ontbossing. Het is dan aan de eigenaar om die ontbossing te compenseren. Een festival als Rock Werchter heeft een belangrijke impact op zijn omgeving, zelfs met de nodige voorzorgen. Daarom bepaalde het ANB dat de boscompensatie nabij het festivalterrein en in natura moest gebeuren.

Yo Van Saet: “Het bleek bijzonder moeilijk om geschikte percelen te vinden in de buurt van het festivalterrein. Een eerste zoektocht leverde niets op. Daarop hebben we een grote groep mensen in de ruime omgeving aangeschreven: misschien kenden zij terreinen die in aanmerking kwamen voor boscompensatie? We kregen ontzettend veel reacties. Binnen de kortste keren vonden we de nodige drie hectare grond, verdeeld over verschillende percelen. In 2014 planten we daar een nieuw bos aan.”

Meer info over ontbossing en boscompensatie vind je op www.natuur-enbos.be/ontbossen.

VOGELEILAND EN NIEUW BOS VERVANGEN VERDWENEN NATUUR

De uitbreiding van het industrieterrein Klein Boom in Putte neemt een hap weg uit waardevolle natuur. Die bestaat uit anderhalve hectare bos, een leegstaande boerderij waar bunzings en vossen gesignaleerd zijn en een verwilderde boomkwekerij. Op het terrein is ook een poel waar libellen zich thuis voelen. Het ANB merkte de waarde van het gebied tijdig op en zocht samen met de initiatiefnemers naar oplossingen. Om die natuur te compenseren sloegen intercommunale IGEMO, de gemeente Putte en Natuurpunt de handen in elkaar. **Magali Bourdeau** van IGEMO: “Natuurpunt compenseert het verloren bos door aan de rand van zijn natuurgebieden akkers spontaan te laten verbossen. Daarom hebben we de oorspronkelijke plannen gewijzigd en de bedrijfsgebouwen naar het noorden opgeschoven.” Ook het verdwijnen van de vroegere boomkwekerij, in totaal meer dan twee hectare, wordt gecompenseerd.

In de oude kleiput naast het industrieterrein legt de gemeente Putte samen met Natuurpunt een heus eiland aan. Daar schiet straks een nieuw bos op waar vogels en andere dieren een veilige rust- en broedplaats vinden. Als buffer tegen het geluid en het artificiële licht van de industriezone komt in het noorden van het gebied een strook hoogstammige bomen en houtkanten. Die strook verbindt de kleiput met landbouwgebied. Voor dat dossier is een aanvraag voor stedenbouwkundige vergunning ingediend. Het departement Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed (RWO) van de Vlaamse overheid buigt zich daar nu over.

BARON BEBOST LANDBOUWGROND

In Heusden-Zolder hebben meerdere inwoners de laatste jaren bomen geveeld op hun grond om er een woning te bouwen. Ook de gemeente zelf ontboste een deel van haar grondgebied om plaats te maken voor een kerkhof. Voor die ontbossingen moeten de inwoners en de gemeente geld in het Bossencompensatiefonds storten of het verdwenen bos in natura compenseren. Maar daar besliste baron Guy de Villenfagne de Vogelsanck anders over.

De baron bezit enkele hectaren landbouwgebied in Heusden-Zolder. **Guy de Villenfagne de Vogelsanck**: “Die wilde ik laten bebossen. Daarom nam ik contact op met de gemeente. Concreet stelde ik voor om de inwoners van Heusden-Zolder een lagere ‘bosbehoudsbijdrage’ te laten betalen. In ruil daarvoor zou ik mijn landbouwpercelen langs De Drij Dreven in Heusden-Zolder bebossen. Met die bosbehoudsbijdrage kocht ik het plantgoed aan, bewerkte de grond en plantte de bomen aan.”

De inwoners van Heusden-Zolder gingen gretig op dat voorstel in. Zo zorgde de baron voor een boscompensatie van in totaal 25.582 m². Vandaag groeit op de vroegere landbouwgronden een uit de kluiten gewassen eikenbos, dat met hart en ziel wordt onderhouden door medewerker Jef Vaes.

Na afloop van het Internationaal Jaar van de Biodiversiteit in 2010 riepen de Verenigde Naties de periode 2011-2020 uit tot Decennium van de Biodiversiteit. Voor de wereldbevolking is dat het decennium van de waarheid. Het strategische plan voor de biodiversiteit dat in het Japanse Nagoya vorm kreeg, moet de volgende jaren werkelijkheid worden. Spoorzoeker brengt dit jaar de meest biodiverse regio's ter wereld voor het voetlicht, door de ogen van Vlamingen die in een internationale context baanbrekend werk verrichten. In deze editie: het Braziliaanse Amazonewoud waar antropoloog Gustaaf Verswijver jaren bij de indianenstam Kayapó verbleef.

"WIE HOUDT DE NIEUWE WOESTIJNEN TEGEN?"

Kayapó? Het woord zegt je misschien niet zoveel, maar de beschilde indianen met hun grote lipversiering ken je ongetwijfeld wel. Antropoloog Gustaaf Verswijver bracht drie jaar van zijn leven door in hun midden. Het Braziliaanse Amazonewoud is zijn grote liefde, maar ook zijn zorg. "De massale woudkap is voorlopig ingedijkt, maar wie houdt de woestijnen tegen?"

Voor je werk leef je soms maandenlang bij herdersstammen in Soedan, Kenia of Ethiopië. In je vrije tijd keer je steeds weer terug naar Brazilië. Wat drijft je daar naartoe?

“Werken in kleine gemeenschappen heeft me als antropoloog altijd aangetrokken. Ik wist bovendien al snel dat mijn toekomst in een museum lag. Daarom voer ik vooral onderzoek naar materiële cultuurexpressies: wie maakt wat, wanneer en waarom? En daarvoor moet je de deur uit. Zoals elke Belgische antropoloog wou ik onderzoek gaan doen in Afrika. Via mijn studies in Parijs en op advies van mijn promotor werd het uiteindelijk Brazilië.”

Je trok in de jaren 1970 naar de Kayapóstam en bleef er drie jaar lang. In 2003 deed je dat nog eens over. Sindsdien zoek je ze geregeld op. Wie zijn die fascinerende Kayapó?

“De Kayapó zijn de meest bekende volksstam uit het Amazonegebied. Iedereen kent hun grote lipversiering wel. Mijn doctoraat ging over hun oorlogsvoering, want de Kayapó hebben de reputatie een erg krijgshaftig volk te zijn. Ik leerde hun taal en ploos hun mondelinge geschiedenis uit. Hun leider Raoni reisde eind jaren 1980 samen met Sting de wereld rond om fondsen te werven. Zijn stam werd bedreigd door houtkapers en goudzoekers. Tien jaar geleden ben ik teruggekeerd om ze te helpen. De Kayapó wilden op een economisch en ecologisch verantwoorde manier voor een eigen inkomen zorgen, scholen en ziekenhuizen bouwen, ... Het was de enige manier om houthakkers en goudzoekers buiten te houden. Drie jaar lang coördineerde ik het project. Na een moeilijke periode zijn de indianen erin geslaagd het zelfstandig te beheren.”

Volgens het World Wildlife Fund is in Brazilië alleen al meer dan 17 procent van het Amazonewoud verloren gegaan. Nochtans heeft het land 15 procent van alle biodiversiteit op deze planeet.

“Er verdwijnt elke dag een voetbalveld, zei men tot enkele jaren geleden. Toch is de grote kaalslag ingedijkt. De situatie is verbeterd met de aanstelling van president Lula. Politieke beslissingen maken dat er nu veel minder bomen worden omgehakt. Maar ook economi-

sche motieven spelen mee: de ontboste oppervlakte wordt nu veel beter benut. Bovendien kun je grasland niet eindeloos vol vee proppen.”

Het Amazonewoud is altijd veel kwetsbaarder geweest voor goudzoekers, houthakkers en sojaboeren dan de Afrikaanse regenwouden. Hoe komt dat?

“Simpel: het Congolese regenwoud telt zo weinig wegen dat het tot nu toe redelijk gespaard is gebleven van zulke invasies. Maar Brazilië heeft altijd gefocust op transport en infrastructuur: bouw je een dorp, dan moet er ook een weg naartoe leiden. Dan gaat het natuurlijk snel.”

Heeft de ontbossing ook gevolgen gehad voor de inheemse dieren?

“Indianen in het westen van Manaus, het hart van het woud, spreken van een nieuw tijdperk. ‘We kunnen de dieren niet meer lezen’, zeggen ze. Ze bedoelen daarmee dat de dieren door de gevolgen van het broeikas effect anders zijn gaan trekken en leven, waardoor de indianen hun oude jachtgewoonten moeten aanpassen. Brazilië telt ongeveer 420 bedreigde diersoorten, zoals het roodstuitleeuwaapje, het reuzengordeldier, de manenwolf en de Braziliaanse zaagbek, een eendensoort. Sommige van die dieren zijn naar de reservaten gevlucht, maar andere zijn niet zo flexibel. Zonder hun natuurlijke biotoop zijn ze gedoemd om te verdwijnen.”

Wat doet de overheid om de wouden en hun bewoners te beschermen?

“De jongste jaren zijn veel bossen tot beschermd natuurgebied uitgeroepen. Voor de indianen is meer dan een miljoen vierkante kilometer bos officieel tot reservaat omgevormd. Het eerste kwam er in 1961; nu zijn er zo’n 640. Sommige zijn groter dan België. Daar moeten houthakkers wegblijven. Ook op andere punten is de Braziliaanse wetgeving erg streng geworden. Wie aan de grens wordt betrapt met pluimen van ara’s, tanden van jaguars of huiden van andere beschermde dieren, riskeert zware straffen.”

Goed nieuws voor het regenwoud dus.

“Het is beter dan niets, maar je kunt niet om de gevolgen heen. In de staat Rondonia is zoveel woud gekapt dat een

groot gebied onomkeerbaar een woestijn wordt, een kanker van zand. Elders doet extreme droogte meer bomen sterven. De klimaatschommelingen zijn groter geworden en daardoor hebben ze meer impact op de biodiversiteit. Je ziet wel pogingen tot herbebossing, maar de schaal waarop dat gebeurt, is verwaarloosbaar. Of men pakt het verkeerd aan, zoals eucalyptusbomen planten om ze na tien jaar weer om te hakken voor papierproductie. In sommige gebieden zijn er quota opgelegd: je mag er maar een beperkt percentage bomen omhakken. Maar het gebeurt vaak dat een grondbezitter het hoge gras in brand steekt als ‘toevallig’ de wind verkeerd zit. Dan gaat er nog altijd veel bos verloren. Toch doet Brazilië het qua natuurbeleid beduidend beter dan de andere Zuid-Amerikaanse landen.”

Gustaaf Verswijver met een oude Kayapó-informant

Identikit Gustaaf Verswijver (58)

FAMILIE

- getrouwd, 2 kinderen

OPLEIDING

- studeerde sociale antropologie in Parijs en promoveerde in 1985 aan de Universiteit Gent

PROFESSIELE LOOPBAAN

- werkte voor diverse buitenlandse musea, deed intensief veldwerk bij de Kayapó in Brazilië tussen 1974 en 1981
- doet sporadisch veldwerk bij de Kayapó en in diverse Afrikaanse landen
- werkt sinds 1990 als antropoloog in de afdeling Etnografie van het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika (Tervuren)
- schreef 7 boeken en 91 artikelen in nationale en internationale boeken en tijdschriften

RECORDAANTAL VOGELS GETELD

Het dertiende Grote Vogelweekend van Natuurpunt brak alle records. Tijdens het eerste weekend van februari telden bijna 14.000 mensen het aantal en de soorten vogels in hun tuin. In totaal zagen ze ruim 518.000 vogels, een absoluut record.

De vink werd het vaakst gespot (66.722 keer). Tweede in rang is de koolmees (54.339 exemplaren), die daarmee de huismus (46.906 stuks) naar de derde plaats verdringt. Dat toont aan dat het niet zo goed gaat met de huismus: in 2010 was die nog de meest getelde vogel. Ook de heggenmus duikt minder op. De rietgors brengt daarentegen vaker een bezoekje aan de voederplank.

Slecht notenjaar

Ook de boomklever, grote bonte specht en gaai doen het beter dan de vorige jaren. Dat zijn niet toevallig soorten die leven van noten. Vorig najaar was behoorlijk notenloos, ook in het noorden. Daarom trekken die vogels massaal naar onze tuinen, op zoek naar voedsel. De vogel die in het grootste aantal tuinen werd gezien, is de merel. Daarmee is die zwarte vogel de meest verspreide soort in Vlaanderen en Brussel.

Het volledige rapport vind je op www.vogelweekend.be.

TOP 10 • Nationaal Het Grote Vogelweekend

VEILIG ZAGEN

Inverde organiseert in het voorjaar opnieuw een boeiende mix van inhoudelijke en praktijkgerichte opleidingen. Hoe herken je verschillende inheemse bomen en struiken in een oogopslag? Hoe moet je bomen knotten en hagen snoeien? Of wil je leren werken met de zeis? Het cursusaanbod van Inverde biedt voor elk wat wils.

Bij alle praktijkopleidingen staat veiligheid centraal. Daarom heeft Inverde de cursussen 'Veilig werken met de kettingzaag' aangepast aan de nieuwe Europese Kettingzaagnormen (European Chainsaw Standards of ECS's). Die ECS's zorgen ervoor dat je nog veiliger met een kettingzaag kunt werken. Via de cursussen van Inverde krijg je meer technieken onder de knie en leer je hoe je handgereedschap (velhevel, pikhaak, meetlint) en de handlier correct kunt gebruiken om de efficiëntie en ergonomie te verbeteren.

Meer info: www.inverde.be

VLAAMSE ARDENNENDAG

Zondag 26 mei is dé trefdag voor gezinnen en organisaties met een hart voor natuur, bos en landschap in de Vlaamse Ardennen. Op het programma: een ruime waaier van boeiende activiteiten, die de natuurpareltjes van de Vlaamse Ardennen in de kijker zetten. Plaats van afspraak is het PNEC De Kaaihoeve in Zwalm. Het centrum is de uitvalsbasis voor vrije en geadiste wandelingen en voor tal van avontuurlijke (kinder)activiteiten. Je maakt er ook kennis met de organisaties die zich inzetten voor natuur en landschap in onze streek.

Meer info: www.vlaamseardennendag.be

STRAF SPUL

In de film *Spiderman 2* stopt de superheld een trein met zijn spinrag. Een fluitje van een cent voor Spiderman, hoor ik je denken. Maar zouden spinnenwebben ook 'in het echt' een trein kunnen tegenhouden?

Spinnenzijde staat gekend als een van de sterkste stoffen op onze planeet. Het zou vijf keer sterker zijn dan staal. Bovendien zou een vliegtuig niet door een spinnendraad ter dikte van een potlood kunnen vliegen. Engelse fysicistudenten onderzochten of een spinnenweb sterk genoeg is om vier volle treinwagons tegen te houden. De conclusie: sommige wielweb-spinnen weven webben die voldoende elastisch en 'taai' zijn. Hun spinrag zou dus een rijdende trein kunnen stoppen. Maar sssshht, laten we hen niet op ideeën brengen!

© Vilda - Rollin Verlinder

EEK, EEN TEEK!

Eindelijk, het is lente! Onder een stralende zon trekken we weer de natuur in. Maar het lentelicht maakt ook minder prettige kruiers en sluipers wakker. Als het warmer is dan 10°C, dan worden teken actief. Hoe mijd je een tekenbeet? Bescherm jezelf als je gaat wandelen in bossen, parken en tuinen. Blijf op de paden, duik niet in dicht struikgewas en draag gesloten schoenen, lange mouwen en een lange broek. Als je thuiskomt, kijk dan goed of er nergens een bruinrijks bobbeltje op je huid zit.

De beet van een teek kan gevaarlijk zijn als de teek besmet is met een bacterie. De borellia-bacterie kan de ziekte van Lyme veroorzaken. Gelukkig gebeurt dat maar bij 1 à 3 procent van de mensen met een tekenbeet. Als de teek je beet heeft, let dan vooral op de huid rond de beet: krijg je daar een rode ring of vlek? Wordt die vlek of ring groter? Ga dan naar de huisarts. De symptomen kunnen zelfs tot drie maanden na de beet opduiken. Controleer de plaats van de beet dus regelmatig. Verwijder je de teek meer dan 24 uur nadat je gebeten bent? Dan neem je ook best contact op met de huisarts.

Meer info: www.zorg-en-gezondheid.be/teken.aspx

NIEUWE DIRECTEUR BIJ ANB

Stefan Borry (44) volgt sinds december Brenda Bussche op als directeur West-Vlaanderen van het ANB. Hij is ingenieur in de biochemie en Roeselarenaar in hart en nieren. Stefan Borry startte zijn loopbaan bij Roularta Media Group, maar ging in 1994 voor de stad Roeselare werken. Eerst was hij diensthoofd Wegen bij de technische dienst; in 2007 promoveerde hij tot departementshoofd Infrastructuur.

Vanwaar die overstap naar het ANB? Stefan Borry: "Ik ga naar een wereld die ik misschien nog niet zo goed ken, maar wel heel graag wil leren kennen. Ik ben altijd al een natuurliefhebber geweest en ik hou van het buitenleven." In zijn nieuwe job ziet Stefan Borry drie kerntaken: het aansturen en motiveren van zijn medewerkers, het ANB mee op de kaart zetten en samen met zijn collega's-directeurs het beleid van het ANB helpen bepalen.

ONTSPANNENDE NATUUR

In de natuurreisgids *OntSpannende Natuur* geven het ANB en Inverde een uniek overzicht van zeventig belangrijke natuurdomeinen, parken en bossen in Vlaanderen. Je ontdekt niet alleen de historische en natuurlijke rijkdom van onze regio; de gids schotelt je ook praktische tips voor om te fietsen, wandelen en lekker uit eten te gaan. Een uitnodiging voor een safaritocht, maar dan eentje zonder grote ecologische voetafdruk. Niet naar een verre, exotische bestemming, maar naar topnatuur dichtbij. Topnatuur in Vlaanderen.

De natuurreisgids *OntSpannende Natuur* vind je voor 6,95 euro in de boekhandel.

DAG VAN HET PARK

ZONDAG 26 MEI 2013

INVESTEER IN GROEN,
WINST VERZEKERD

WIN TICKETS VOOR

VAN DE MAKERS VAN ICE AGE EN RIO

epic

ENKEL IN DE BIOSCOOP

KIJK SNEL OP WWW.DAGVANHETPARK.BE

EPIC TM & © 2013
Twentieth Century Fox Film Corporation.
All rights reserved.

Agentschap voor
Natuur en Bos

Uit inVlaanderen.be

Vlaanderen
in Actie

Nationale Loterij
samen creëren we kansen

www.dagvanhetpark.be